

KARATAY
BELEDİYESİ

KARATAY BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Merhaba
merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

CİLT: 19 • SAYI: 27
22 TEMMUZ 2020 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **Dr. Mehmet Ali UZ – Serdar CEYLAN**
maluz@merhabagazetesi.com.tr - srceylan@hotmail.com

HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN-İ
NAKL-ŞÜDE

**Nasreddin Hoca'nın
Nakledilmiş
Hikâyeleri**

ÖZEL SAYI

Ali IŞIK

HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDÎN-İ NAKL-ŞÜDE⁽¹⁾ (Nasreddin Hoca'nın Nakledilmiş Hikâyeleri)

A. GİRİŞ

Türk Halk Edebiyatının sözlü ve yazılı kaynakları arasında yer alan fıkralar, geçmişten bugüne, bugünden geleceğe aktarılan kültürel mirasımızın mizahi bir yansımasıdır. Oldukça renkli bir kompozisyonla karşımıza çıkan bu fıkra kültürü içerisinde, Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca fıkraları, şahsına özgü bir yer tutar. Bu dönemde, latifeleri ile Anadolu-Türk coğrafyasında olduğu kadar bütün dünyada tanınan ve sevilen bir gönül ustası olan Nasreddin Hoca'nın XIII. yüzyıldan bugüne varlığını tüm canlılığı ile koruyan bir kültür elçisi olmak sıfatıyla, bizleri güldüren, güldürürken de düşündüren hoşgörü mimarı, tarihî bir şahsiyet olması belirleyicidir (Sümbüllü, 2008: 1).

“605”de (1208-09) “Sivrihisâr mülhakâtından Hortu karyesi”nde doğan, “635”te (1237-38) hicret ettiği “Akşehir”de “683”te (1284-85) vefat eden (Köprülüzade Mehmed Fuad, 1918: 9) Hoca Nasreddin'in, elimizde, yaşadığı dönemde yazıya geçirilmiş herhangi bir latifesi bulunmamaktadır. Onun, yazıya geçirilmiş en eski fıkrası Ebu'l-hayr-ı Rûmî'nin *Saltuknâme* adlı menkıbe kitabında yer almaktadır.

Anılan eser, XV. yüzyılın ikinci yarısında, 1480'li yıllarda kaleme alınmıştır (Sakaoğlu-Alptekin, 2014: 35). Sadece Nasreddin Hoca fıkralarından oluşan ilk eser ise Oxford Bodleian Library'deki 979/1577 istinsah tarihli *Hikâyât-ı Kitâb-ı Nasreddîn* adlı yazmadır (Sakaoğlu-Alptekin, 2014:

268). Bu mevcut bilgilere göre Hoca'nın yaşadığı dönem ile kayda geçmiş en eski tarihli fıkrası arasında iki yüzyıllık; fıkralarından oluşan ilk yazmayla ise üç yüz yıllık bir boşluk söz konusudur.

Bilindiği gibi Nasreddin Hoca “Seyyid Mahmûd Hayrânî” ve “Seyyid Hacı İbrâhîm Sultan”a intisâb maksadıyla Akşehir'e hicret etmiştir (Köprülüzâde Mehmed Fuad, 1918: 9). Yine “Konyada yaşayan pek meşhur bir ağız haberine göre Nasreddin Hoca Pir Ebi ve Hocai Cihan ile muasırdır. Onlarla beraber Hoca Fakihden ders almıştır.” (Konyalı, 1945: 722) bilgisine göre Nasreddin Hoca, hem medrese hem de tekke/tasavvuf eğitimi almış bir insandır. O, her ne kadar latifeci bir kişiliğe sahip olsa da; ondan sadır olan latifelerde aldığı eğitimin yansıması olağan olanıdır. Oysa ona atfedilen pek çok fıkra onu; zayıf inançlı, düşük ahlaklı, cahil vb. göstermektedir. Kanaatimize göre; aslında kahramanı Hoca olmayan pek çok yakışsız fıkranın halkın muhayyilesindeki Hoca latifelerine Hoca'nın yaşadığı dönem ile fıkralarının kayda geçtiği dönem arasındaki bu iki-üç asırlık boşluk sürecinde karışmış, dolayısıyla ona atfedilen fıkra mevcudu bu süreçte artmış olmalıdır. Dahası bu süreç hâlen devam etmektedir.

B. HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDÎN-İ NAKL-ŞÜDE

1. Eserin Yazarı

Yazmanın müstensihine yahut derlemecisine dair hiçbir kayıt bulunmamaktadır.

1) Uluslararası Nasreddin Hoca Sempozyumu (Akşehir, 5-7 Temmuz 2015)'nda sunduğumuz bildirimizin düzenlenmiş biçimidir.

2. Eserin Nüshası

1292 H (1876) yılında vakfedilen *Hikâyât-ı Nasreddin Hoca* yazması, Antalya-Elmalı Halk Kütüphanesi'nde, 3032 numara ile envanterde kayıtlı (Şahin, 2008: 271) iken Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne devir yoluyla gelmiştir. Yazmanın adı geçen kütüphanedeki kayıt numarası BY7297/1, tasnif numarası ise 817.21'dir. 78 yaprak olan eserin, sayfa dış ölçüleri: 205x155 mm, sayfa iç ölçüleri: 153x100 mm'dir. Yazmanın 32b-35b arası 6 varağı eksiktir. Her bir varağı 17 satırdan oluşan yazmanın, hattı nesih kırması, dili Türkçe ve kâğıdı üç ay filigranlıdır.

3. Eserin İstinsah/Yazılış Tarihi

Üzerinde hiçbir tarih kaydı bulunmayan yazmanın, vakıf tarihinden önce yazıldığı aşikârdır. Bu durumda yazmanın yaklaşık olarak istinsah/derleme tarihini belirleyebilmek için kâğıt ve dil özelliklerine bakmak kalıyor.

Aşağıda ayrıntılı bir biçimde ele alınan yazmanın kâğıdına dair verilerle çoğunlukla Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıyan dili birlikte değerlendirildiğinde eserin, XVIII. yüzyılda kaleme alındığını -yahut istinsah edildiğini- kabul etmek mümkün görünmektedir.

4. Yazmanın Kâğıdı

Yazım tarihi bulunamayan yazma eserler için filigranlar, kâğıdın imal edildiği yıldan hareketle eserin hangi döneme ait olduğunu tespit etmede kullanılan önemli bir niteleme unsurudur (Odabaş, 2011: 153). Bir yazma eser kâğıdı filigranlı ise 681 (1282) yılından önce yazılmış olmaz, çünkü filigranlı kâğıt Avrupa'da ilk defa bu tarihte imal edilmiştir. Değişik tarihlerde ve farklı yerlerde basılan filigranların özellikleri de farklıdır (Bilgin, 2013: 370).

Batı'da üretimine başlandıktan kısa bir müddet sonra kâğıtlara bir nevi marka yerine geçecek, ışığa tutunca görülebilen ve "filigran" (su damgası) denilen çeşitli şekil ve yazılar konmuştur. Bunlarda tespit edilen üç hilâl, taç, kartal, kılıç, ok, makas, terazi, şapka, koyun, öküz başı, çapa, el, balık, kalyon, kale, çan, anahtar, merdiven vb. şeklindeki filigranların üreten firmanın adı ve amblemi yanında kâğıdın ihraç edileceği ülkeye uygun olarak seçildiği anlaşılmaktadır. Filigranlar, tarih konulmamış bazı belgelerin yaklaşık zamanını tespit açısından önem kazandığı için Doğu'dan gelen kâğıtlarda filigran bulunmaması bu açıdan bir eksiklik kabul edilmektedir.

Osmanlı arşiv belgelerindeki filigranlar bu kâğıtların daha çok İtalyan

menşeli olduğunu, içlerinde XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenenlerin bulunduğunu göstermektedir. XVI. yüzyıl boyunca Avrupa'dan Osmanlı ülkesine kâğıt ihracı artmıştır. Babinger'e göre XVII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı sarayının satın aldığı kâğıtlar arasında üç yarımaylı filigrana sahip olanlar tercih edilmekteydi (Ersoy, 2001: 164, 165).

Bu bilgiler ışığında, biz de, müstensih/derlemecisi bilinmediği gibi istinsah tarihi de bulunmayan bu yazmanın, kâğıdının "üç ay" filigranlı oluşundan yola çıkarak kâğıdı üç ay filigranlı olan yazmalar üzerine bir tarama gerçekleştirdik. Gerek Zahide Akçakale'nin yüksek lisans tezinde (2013: 59, 71, 142, 145, 204-205, 207, 233, 293, 297, 349, 351, 374-375), gerekse Genel Ağ (İnternet) üzerinden <http://www.yazmalar.gov.tr/> ve <http://yazmalar.tdk.org.tr/> adreslerinden yaptığımız taramalar sonucunda anılan filigranlı, yanı sıra telif/istinsah tarihleri belli 15 yazma tespit ettik. Tespit ettiğimiz bu yazmalar ağırlıklı olarak XVIII. yüzyıla ait olsalar da, daha erken tarihli XVII. yüzyılın ilk yarısına (1039/1629); daha sonraki tarihli

ise XIX. yüzyılın ilk yarısına (1262/1845) aitti.

5. Yazmanın Dil Özellikleri

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin-i Nakli Şûde, halk nesrinin tipik bir örneğidir. Kullanımdan düşmüş bazı kelimeler istisna tutulursa, dili oldukça sadedir. Yazma, Eski Anadolu Türkçesinin (EAT)⁽¹⁾ özelliklerini yansıtırsa da; EAT'de görülmeyen ünlü düzleşmeleriyle de dikkati çekmektedir. Tahkiyeli bir üsluba sahip eserde yerel söyleyiş ve deyimlere de rastlanmaktadır: *tokuzuñ alub onuñ satmak* (5a-3), *ışlatmak* (9a-6), (kapıyı) *dak etmek/eylemek* "vurma, çalma" (23b-17, 31a-14); *katır kavlini bilici* (25a-8); *aşağı yaşına girmedin; kavliniñ belin kırarsın* (25a-13/14), *çarşıya mı vardı ola* (25b-3/4), *yüziñ kara edesin* (30b-1), *yüziñ suyuñ dök-* (45b-3), *yüzsuyu ile değirmen yürütmek* (45b-5), *şergil olmak* "şergillenmek; birine musallat olmak" (Çağbayır, 2007: 4461) (53b-17).

(1) Türkiye Türkçesinin tarihî devresinin ilkini Eski Anadolu Türkçesi teşkil etmektedir. Selçuklu devri Türkçesini de içine alan bu devre XIII. asırdan XV. asrın sonuna kadar devam etmiştir. XV. asrın ikinci yarısı bir geçiş devri olmakla beraber, Eski Anadolu Türkçesinin hususiyetleri, bütün XVI. asır boyunca devam etmiş, hattâ XVII. asırda da kendisini göstermiştir (Timurtaş, 1976: 331).

İmla Özellikleri

Yazmada aynı kelime ve eklerin farklı biçimlerde yazılması sebebiyle tam bir imla bütünlüğü yoktur [bâzâr (4a-3)/pâzâr (10b-12), değirman (30a-9)/değirmen (45b-5), Münker (12a-12)/Münkir (16b-17)].

Ses Bilgisi Özellikleri Ünlüler

Eser birçok yönden hâlâ EAT özelliklerini yansıtmaktadır. Bilindiği gibi EAT metinlerinin ses bilgisi bakımından gösterdiği en dikkat çekici hususiyet, yuvarlaklık-düzlük bakımından vokal uyumunun zayıf olması; vokallerde umumiyetle bir yuvarlaklaşma temayülünün bulunmasıdır. Dolayısıyla birçok ekin vokallerinde bir yuvarlaklaşma görülür (Timurtaş, 1976: 332). Eserde -her biri ayrı bir harfle gösterilmese de- a, e, ı, i, o, ö, u, ü ve è (kapalı e) ünlüleri mevcuttur.

Ünlü Değişmeleri

a. İlk hecede i/e değişmesi: Bilindiği üzere EAT bu meselede i tarafından (Timurtaş, 1976: 333). Bu eserde EAT'nin bu özelliği, et- (êt-) ve de- (dè-) gibi fiillerle gîce (gèce) gibi isim soylu kelimelerde korunmuştur. Bu kelimelerdeki i sesi, bugün Anadolu halk ağızlarının birçokunda kapalı

e (è), bazılarında i, İstanbul ağzında ve yazı dilinde açık e olarak telaffuz edilmektedir (Timurtaş, 1976: 333).

b. Ünlü uyumu: Eser düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından EAT özelliklerini barındırır da, bu uyumu yansıtan kelimeler de eserde yok değildir. Hatta bu uyuma sahip kelimelerden olan "havıc" (12a-14) ve "tavık/tavıç" (13a-15 vd.) günümüzdeki "havuç" ve "tavuk" biçimleriyle düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında kalmıştır.

Eserde kalınlık-incelik uyumu ise; kalın biçimleri bulunmayan (i)ken bağ-fiili ile aitlik eki -ki dışında tamdır.

c. Yuvarlaklaşma:

aa. Eski Türkçe (ET) döneminde mevcut olan à (gı) ve g'lerin düşerken kendinden önceki ünlüleri yuvarlaklaştırması sonucu yuvarlak ünlü taşıyan kelime: "kapu" (< kapıà) (21b-2 vd.)

bb. Eski Türkçe döneminde de yuvarlak olan ünlüler, kendilerini korumaktadır: "kulaàuz" [< ET kulabuz (Atalay, 1939: 487) > kulaàuz: Yol gösteren, kılavuz (TDK Derleme Sözlüğü, 1975: VIII/2993)] (23b-15,

24b-11), “yağmur” [< ET yaàmur (Atalay, 1939: 16, 272 vd.)], “yumurta” [< ET yumurtâa (Atalay, 1940: 313)].

cc. Eserde, tıpkı EAT’de olduğu gibi, daima yuvarlak ünlü taşıyan ve ünlü uyumu dışında olan ekler:

- İsimden isim yapma eki -cık/-cik hem yuvarlak hem de düz ünlülüdür: ağa-cug-ım (54a-4, 11), karı-cık (44a-14)

- Bağ-fiil eki -ub/-üb: ET’den beri yuvarlak ünlülü bu ekin, düzleşmiş ünlülü -ib/-ib şekilleri de eserde birkaç yerde görülür: 3a-12, 6a-14.

- Ettirgenlik eki -ur/-ür: bat-ur- (10b-9), yat-ur- (36b-12)

- Emir eki -sun/-sün: get-sün-ler (16a-4).

- Bildirme eki -dur/-dür: yok-dur (7a-10), tortusu-dur (11a-13), gündür (13a-12).

- Sıfat-fiil eki: -duk/-dük: öl-düg-im (zaman) (16b-15)

çç. Dudak ünsüzü m sebebiyle ünlüsü yuvarlaklaşmış ekler:

- İyelik ekleri: dediğ-ünüz (4b-12)

- İlgi durumu eki: kuş-uñ (burnu) (5a-9), kürk-ün (eteğin) (8a-2/3)

- Geniş zaman ekinin sadece yuvarlak şekli vardır: tur-ur-sun (3a-13), gel-ür (3a-15).

ç. Düzleşme-Düzlük:

- Görülen geçmiş zaman eki -dı/-di çoğunlukla düz ünlülüdür.

- İyelik eki -sı/-si hep düz ünlülüdür.

- Fiil çekiminde çokluk 2. şahıs eki -sız/-siz: koy-a-sız (16b-15), bil-ür-siz (31b-3).

- İsimden isim yapma eki -lık/-lik genellikle düz ünlülüdür.

d. Ünlü Düşmesi:

- Metinde vurgusuz orta hece ünlüsü ile i- fiilinin düşmesi hadisesi sıklıkla görülmektedir: (kuşun) burnu (< burun-u) (5a-9), (bunun) aslı (< asıl-ı) (5a-15); olurdu (< ol-ur i-di) (2b-15), (şart) etmişti (< et-miş i-di) (3b-11).

- Kaynaşma: niçün (< ne için) (4a-12), nasıl (< ne asıl) (11a-12); n’şledin (< ne iş-le-di-n) (3b-15), n’ola (< ne ola) (16a-15).

- iyelik eki üzerine gelen zamir n’sinden sonraki belirtme durumu eki genellikle düşer: kuzusun (> kuzusu-n-u) (6b-6), kitabın (> kitâb-ı-n-ı) (8a-16).

Ünsüzler

Ünsüz Değişmeleri:

- Kelime başında t/d: Günümüzde /d/ ünsüzüyle yazılan birçok kelime metinde /ù/ (tı) ünsüzüyle yazılmıştır: ùağ (>dağ), ùoy- (>doy-), ùam (>dam), ùur- (>dur-), ùokuz (>dokuz), ùoksan (>doksan), ùolu (>dolu), ùavul (> davul). Yanı sıra günümüzde /t/ ünsüzüyle yazılan “tüken-” ve “türlü” kelimeleri “düken-” (46b-16) ve “dürlü” (44a-15) şeklinde yazılmıştır.

- à > v değişmesi: kulaàuz > kılavuz (23b-15, 24b-11), koà- (>kov-) (7b-4), dög- > döv- (3b-6)

- g > y değişmesi: beg > bey.

- ò > ú değişmesi: aòşâm > aúşâm, yoòsa > yoúsa, poò > b.ú (başta da p>b değişmesi).

- ú > h değişmesi: kangı > hangi.

- à > h değişmesi: boàca > bohça

- Sonda d > t değişmesi: kurd > kurt, kanad > kanat.

- Sonda c > ç değişmesi: havıc > havuç, pabuc > pabuç, pilic > piliç.

- ñ > m değişmesi: koñşu > komşu.

Ünsüz Düşmeleri:

- l düşmesi: getir (< keltür)

- à/ğ erimesi: souk (< soğuk) (22b-10)

Ünsüz Türemesi:

- Başta v türemesi: ur- (> vur-)

Ünsüz Uyumu:

Metinde, ünsüzle başlayan ekler hep yumuşak ünsüzlü olduğundan, gelişmiş bir ünsüz uyumundan söz etmek mümkün değildir.

Şekil Bilgisi Özellikleri

Kelime Yapımı

İsimden isim yapma:

- Anlam ve işlevi iyice tespit edilemeyen -an eki sadece “oğlan” (< oà[u] l-an) kelimesinde görülmektedir.

- Genellikle meslek ismi yapan, bazen de bir işi alışkanlık hâline getiren kimseyi gösteren -cı/-ci eki, ünsüz uyumunun dışında kalmış ve hep düz ünlülüdür: helvacı, hamamcı, boyacı.

- Ortaklık ve beraberlik gösteren -daş/-deş eki sadece “karındaş” kelimesinde görülür.

- -lı/-li eki hep yuvarlak ünlüdür: atlı, ayaklı, adlı, sakallı; gizli, köylü, devletli...

İsimden fiil yapma:

- İsimden fiil yapma eki olarak en çok -la/-le eki kullanılmıştır: bogçala-, baş-la-, uğru-la-, boğaz-la-; yük-le-, iş-le-, taze-le...

Fiilden isim yapma:

-k, -uk/-ük; -ak/-ek: kon-uk, so[ğ]u-k, çibla-k, ufa-k, büyü-k, küçü-k (< kiçi-g); bıç-ak...

-ıca/-ici: bil-ici, dik-ici...

Fiilden fiil yapma:

-ş, -uş/-üş: gül-üş-

-dür: bin-dür-, öl-dür-

-l, -ıl/-il: çek-il-, yar-ıl-, aç-ıl-, yaz-ıl-

Bağ-fiiller:

- Metinde en dikkat çekici bağ-fiil eki -genellikle- -ub/-üb (kısmen de -ib/-ib)'dür. “Hoca geçerken ol kîseyi bulub alub bir yere gelüb oturub altunı saydı.” (6b-14, 15) cümlesinde de görüldüğü gibi bunların aynı cümle içerisindeki tekrarları sık görülür.

- Diğer dikkat çekici bir bağ-fiil eki de -dukda/-dükde'dir. Bunlar düzlük-yuvarlaklık ve ünsüz uyumunun dışında kalmıştır: ol-dukda, vardukda; gel-dükde, de-dükde...

Bazı dikkat çekici fiil çekimleri:

- Türkçede şart eki -sa/-se olmakla birlikte yazmada, istek eki olan -a, şart anlamında da kullanılmıştır: yıka idi > yıksa idi (2a-14)

- Aynı ek metinde geniş zaman eki

olarak da kullanılmıştır: düşe > düşer (5b-16).

- Metinde gereklilik, “-meli” ekinin yanı sıra “-mak gerek idin/-mek gerek idin” şeklinde de sağlanmış: tutmak gerek idin > tutmalıydım (14a-10); getürmek gerek idiñ “getirmeliydim” 25a-11).

Günümüzde Kullanılmayan Kelimeler

Yazmamızda Eski Anadolu Türkçesi izlerini taşıyan eklerin yanı sıra bugün kullanımdan düşmüş kelimelere de rastlanmaktadır. Yazmada Eski Anadolu Türkçesi döneminin izlerini taşıyan kelimeler şunlardır:

bolayki: Bari, keşke, hiç olmazsa, öyle ise (Komisyon, 1965: 506). (28b-13)

aytmak/eytmek: Demek, söylemek, cevap vermek. (2b-4 vd.)

kanı: hani (3b-16 vd.)

urmak: Vurmak (4b-17 vd.)

kangı: Hangi (5b-3 vd.)

uğrulamak: Çalmak (5b-6)

anda/andan: Orada/oradan (5b-15)

kendüye: Kendisine (6b-16 vd.)

şol: Şu (7a-13 vd.)

bunda: Burada (10b-2, 3)

etmek: ekmek (10b-7, 8 vd.)

kande/kanda: Nerede, her nerede, nereye (13a-1 vd.)

kaçan: Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vakta ki, nasıl, ne suretle, ne vakit (16b-14 vd.)

şunda: Şurada (30a-7)

şergil ol-: Şergillenmek; birine musallat olmak (53b-17).

C. ESERDE YER ALAN FIKRALAR

Eserde fıkralar birbirlerine “Bir gün gene...”, “Günlerde bir gün...”, “Hikâyet ederler ki...”, “Rivâyet ederler ki...”, “Meğer...”, “Hikâyet” gibi ibarelerle bağlanmış; ayrıca yerlerini fark ettirmek için de aralarına çizgi çekilmiştir.

Eksik 6 sayfasından dolayı fıkra

mevcudu tam olarak tespit edilemeyen yazmada 134 tam fıkra⁽²⁾ yer almaktaysa da; bunlardan 25'inin kahramanı Nasreddin Hoca olmayıp, başka başka kimselerdir.

1. Eserde Kahramanı Nasreddin Hoca Olmayan Fıkralar

Kahramanı Nasreddin Hoca olmayan fıkraların yazmadaki sıraları, kahramanları ve konuları şunlardır:

68. Kâbe'ye giden üç gençten ikisinin cariyelerini azadına karşılık üçüncüsünün "kaşık düşmanı"ni boşaması (21a).

70. "Tâlib-i ilm" bir imamın konuklarına güzel ikramda bulunması (21b).

83. Hekim olan babasının yolundan giden saf çocuk (25a-b).

104. Yeniçeri Ağası Kara Hasan oğlu ile sarhoşluğuyla onu usandıran odabaşı (35a-b).

105. Hizmetine giren oğlana tassallutta bulunan ağa (müstehcen fıkra) (36a-b)

106. Edirneli Deli Hasan ile arkadaşı Deli Süleyman'ın zevk gecesi (müstehcen fıkra) (36b).

107. İki adamın anlaşmazlığa düştükleri öküzlerini rüşvetçi kadiya kaptırmaları (40b).

108. Bağdat şahlarından birinin büyük bir mermere yazdığı kasideleri halifeye bin altına satması (40b-41a)

109. Bir bezirgân ile Hindî hizmetçisi: "Tahâret eyle de kademhâne-ye ol gir; zîrâ ibrik su tutmuyor." (41a)

110. Uzun sakallıların ahmaklığını tecrübe eden uzun sakallı kadı (41a).

111. Yahudi'den talim gören şeytan (41a-b).

112. Merhum bir şairin şiirlerini beğenmeyen cami mollası (41b)

113. Basrevî ile derisini yüzen sert tellak (41b-42a)

114. Hamamda fesini çaldıran kel

(42a).

115. Ata ters bindiğini kabul etmeyen Sivrihisarlı (42a).

116. Savaşta serseri bir okla vurulan Sivrihisarlı'nın sitemi (42a-b).

118. Şair Basrevî ve şiirden, şairden hazzetmeyen Hasan Paşa (43a).

119. Vüzera musahibi bir şairin ihtiyarlığında kendine ihsanı unutanların canına lanet okuyan oğlu (43a-b).

120. Oruç tutmasa da sahurunu terk etmeyen Kalenderî (43b).

125. Bir dilberin kendisini dilenci sanıp yüz vermemesinin utancıyla Edirne'yi terk eden Basrevî (44b-45a).

126. Bir hasisin sürekli koyun başı yemesinin sebebi (45a).

127. Şeytanı ve yemek üzerine gelecekleri uzak tutmak için yemeğe başlamadan iki kere e'üzü çeken hasis (45a).

133. Hamal eşinin getirdiği kazı dostu ile birlikte yediği için hamalın kaz yemeğe davet ettiği Türk'ü (köylüyü) korkutup evden kaçırmanın eşi (müstehcen fıkra) (50b-51a).

134. Gösterdiği dostluğa hak ettiği karşılığı göremeyen "şehir oğlanı"nın (çelebi), Türk'e verdiği ders (müstehcen fıkra) (51a-b).

136. İlk kez yiyip de çok hoşuna giden keşkeğin tarifini öğrenmek için aşçıya gidip gelmeleri esnasında başından olmadık hadiseler geçen Türk (52b-54a).

2. Eserdeki Nasreddin Hoca Fıkraları

Yazmada tespit edilen 134 fıkranın 109'u Nasreddin Hoca fıkrasıdır. Yazmanın başında müstensih/derlemeci, eserin "sekiz bab"dan oluşacağını belirtmişse de; eser dört bölümden meydana gelmiştir. Müstensihin/derlemecinin kendi ifadesiyle bu bölüm başlıkları ile altında sıralanan Hoca fıkraların sayısı şöyledir:

1. Başlık verilmeyen birinci bölümde 68 fıkraya yer verilmiştir.

2. "Bâb-ı Sâni / Hoca'nın Avretiyiyle

(2) Yazmada 136 fıkra var ise de yazmadaki kopuk sayfalar sebebiyle 102. fıkranın sonu, 103. fıkranın da baş kısmı eksiktir.

Olan Münâsebetlerin Beyânındadır” başlıklı ikinci bölümde 10 fıkraya yer verilmiştir.

3. “Hoca’nın Oğlu ile Olan Menâkıblarını Beyân Eder” başlıklı üçüncü bölümde 4 fıkraya yer verilmiştir.

4. “Ba’de Hoca’nın Kâdî İle Olan Menâkıbların Beyân Eder” başlıklı dördüncü bölümde ise 27 fıkraya yer verilmiştir.

Eserde, fıkraları oluşturan mizahi olaylarda Hoca’ya eşlik edenlere göre bir bölüm tasnifi düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bölüm sayıları gibi, bu hususta da bir tutarlılık sağlanamamıştır.

3. Fıkraların Değerlendirilmesi

a. [Birinci Bölüm:]

1. Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin (2a)

[Rivayet farklılığı olan bu fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

2. Ya Devenin Kanadı Olsaydı (2a)

[Rivayetteki eksikliğine rağmen Hoca’ya atfedilebilir.]

3. Herkesin Bir Saygısı Var (2b-3a)

[Hoca’nın namaz kılmaması düşünülemez. Bu itibarla fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

4. Bu Eve Taşınmadık mı (3a)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

5. Elbet Peyniri Yiyen Suya Gelir (3a)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

6. Konya’da Helvayı Döve Döve Yedirirler (3a-3b)

[Ne dinî ne de mantık açısından fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

7. Ben Eve Varıp Nikâhımı Tazeleyim (3b-4a)

[Dinî açıdan fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

8. Acemi Çaylak Ancak Bu Kadar Uçabilir (4a)

[Dinî ve mantık açıdan fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

9. Dokuz Olsun, Getirin Verin (4a-4b)

[Mantık açısından fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

10. Sizin Kavak Ağacı Dediğiniz Yoğurt Ağacı İmiş (4b)

[Mantık açısından fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

11. Dolu Vurunca Beyazı Gidip Sarısı Kaldı (4b-5a)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

12. Dostlar Beni Alış Verište Görün (5a)

[Mantık açısından fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

13. Şimdi Kuşa Döndün (5a)

[Fıkra mantık açısından Hoca’ya ait olamaz.]

14. Çaylak Olmak Gerekir (5a-5b)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

15. Sahan Tencere Takırtısını Severim (5b)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

16. Ağaçtan Öte Yol Vardır (5b-6a)

[Fıkra Hoca’ya atfedilebilir.]

17. Yarın Kıyamet Kopacaksa Esvabı Neylersiniz (5b-6b)

[Din ve mantık açısından fıkra Hoca’ya ait olamaz.]

18. Yahudi’nin Altınları (6b-7b)

[Din ve mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

19. Pare Pare Edip Yıldız Yaparlar (7b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

20. Ye Kürküm Ye (7b-8a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

21. Hoca'nın Hocalığı (8a)

[Yazmanın en ilgi çekici bilgisini veren ve mizahi yanı olmayan bu rivayet Hoca'ya atfedilebilir.]

22. Ciğeri Ciğer-dar Olduğum İçin Yerim (8b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

23. Çektir Gitsin (8b)

[Karşısındakini rahatlatma adına fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

24. Ev Yandıysa, Fareler de Öldü (8b-9a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

25. Şalgamı Oyup İçine Havuç Koymuşlar (9a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

26. Arkamdan Ne Çektiyse Çekti; Ama Ay Yerini Buldu (9a-9b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

27. Al Abdestini, Ver Pabucumu (9b)

[Din ve mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

28. Bunun Gibi Pezevengi Çok Velayete Rast Gelmedim (9b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

29. Ne Hamam Ne Tas (9b-10a)

[Din ve mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

30. Sakın Bu Sarığı Alma (10a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

31. Bugün de Buradayım, Yarın da Buradayım (10a-10b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

32. Ördek Suyuna Ekmek Banıyorum (10b)

[Hoca'nın kuru ekmekleri ıslatarak yediği varsayımıyla fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

33. Verdiğiniz Yağın Tortusudur (10b-11a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

34. Büzüğüüm Sidiğe Yapışıp Yukarı Çıkmasın (11a-11b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

35. Analarının Yasını Tutarlar (11b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

36. Herkesin Malı Başucunda Gerektir (11b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

37. Halkın Cümlesi Bir Yöne Gitsydi, Dünya O Tarafa Yıkılırdı (11b-12a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

38. Münker Nekir Havfından Kaçtım (12a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

39. Ya Çuvala Kim Koydu (12a-12b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

40. Ay Alıp Satmam (12b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

41. Her Kande Dilersem Satarım (12b-13a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

42. Çömlek Hesabı (13a)

[Din ve mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

43. Aşk Olsun Seni Boyayan Boyacıya (13a-13b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

44. Kaz Varken Tutmalıydın (13b-14a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

45. Siz de Softanın Elinden Tutup Dışarı Çıkarın (14a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

46. Akçeyi Bulan Buldu (14a-14b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

47. Tavşanın Suyunun Suyu (14b-

15a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

48. Burada Bir Orak Kadar Ay'a Nasıl Üşüşürler (15a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

49. Keşke Biri de Gelip Namazı Yiyeydi (15a)

[Dini açıdan fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

50. Sizler Ardımca Gelirken Yüzünüz Yüzüme Gelir (15a-15b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

51. Evvel de Yerdeydim (15b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

52. Acaba Karnında Bir Oğlancık mı Var (15b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

53. Geceyi Gündüzü Bilirsiniz de Koca Caddeyi Neden Bilmezsiniz (16a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

54. Siz de Bir Akçe Eksik Verin (16a-16b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

55. Öküz Yediğini Bilir (16b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

56. Eski Ölüyüm (16b-17a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

57. Bitmeyen Teşşür (17a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

58. Yoksa Size Şu Sahanla Çorba Getirirdim (17a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

59. Hıyar Getirdiğime Hamd Ederim (17a-17b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

60. Eğer O Değneği Yeseydin Dört Ayaklı Olurdun (17b-18b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

61. Gündüzlük Sarığım Araba İle Geliyor (18b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

62. Ben Bunun Segirtişini Buzağı-
lığından Bilirim (18b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

63. Sen de Benim Gibi Esbaplarını
Çıkartıp Üzerine Oturaydın (18b-
19b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

64. Alan Bir Kıldan Alır (19b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

65. Bu Yemeği Yemesem Ben de
Ölürdüm (19b-20a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

66. İnanmazsanız Bir Kıl Bizim
Hımarın Kuyruğundan Bir Kıl Senin
Sakalından Koparalım (20a-20b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

67. Diriyken de İki Ayağı Çukur-
daymış (20b-21a)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra
Hoca'ya ait olamaz.]

69. Kerevet Altındaki Benden Bü-
yük Balıklara Sor (21a-21b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

b. Bâb-1 Sâni:

Hoca'nın Avretiyle Olan Münâsebetlerin Beyânındadır

71. İyi ki İçinde Ben Yokmuşum
(22a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

72. Yorganı Aldılar, Kavga Basıldı
(22a-22b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

73. Hirmende Katırlarımı Ürkü-
türseniz Kötek Yersiniz (21b-23b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

74. İnşaallah Benim (23b-24a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

75. Endazeyi Bozarsın (24a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

76. Bir Şey Bulursa Elinden Ala-

yım (24a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

77. O Bizden Kirli (24a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

78. Bu Minareyi Yapan Hamamda
Yapaydı (24a-24b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

79. Ben Allah Kuluyum (24b-25a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

80. Aşağı Yaşına Girmedin, Kavli-
nin Belini Kırarsın (25a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

c. [Üçüncü Bölüm:]

Hoca'nın Oğlu ile Olan Menâ- kıklarını Beyân Eder

81. Sabahtan Beri Seni Ararım
(25a-25b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

82. Acaba Giden Neydi (25b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

84. Kuyruk Bir Koparsa Sen Gö-
rürsün Tozu Dumanı (26a-26b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

85. İmad'ın Sözüne Uyan Bundan
İyi Olmaz (26b-27a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

ç. [Dördüncü Bölüm:]

Ba'de Hoca'nın Kâdî İle Olan Menâkıkların Beyân Eder

86. Yanlış Varsa Baldadır (27a-
27b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra
Hoca'ya ait olamaz.]

87. Koynumdaki Taşları Sana Vu-
rurum (27b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya
ait olamaz.]

88. O Bir Akçeyi Sen Al (27b-28a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

89. Sen de Onu Öp (28a)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra
Hoca'ya ait olamaz.]

90. Adam Kendi Kulağını Isırmak Değil, Başını Bile Yarar (28a-28b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

91. Bolay ki Gerçek Ola (28b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

92. Yokuş Yukarı Tok Kurda Sıklet Verme (28b-29a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

93. Eşegin Gönlü Yok (29a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

94. Bana Erişeyim, Dersen Al Şunu G.tüne Sür (29a-29b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

95. Sen Pazarımı Gör, Kuyruk Hazırda (29b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

96. Ak Sakalımla Bana İnanmazsın da Hımara İnanırsın (29b-30a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

97. Benim Şurada Bir Sezdüğüm Var (30a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

98. Yel Değirmeninin Suyu Nereden Gelir (30a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

99. Yumağımı Eline Veresin de Yüzünü Kara Edesin (30a-30b)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

100. Böyle Divane Olduğundan G.tüne Ağaç Sokmuşlar (30b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

101. O Seni Öldürürse, Ben de Onu Öldürürüm (30b-31a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

117. Eğer Yedimse, Allah Bereket Vere (42b-43a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

121. Ya Cuma Gecesi Dursun, Ya Biz... (43b-44a)

[Mantık açısından bu müstehcen fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

122. Kayış da Ne Çekermiş (44a)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

123. Allah Bilir, Bu Cenazeyi Bizim Eve Götürürler (44a-44b)

[Fıkra Hoca'ya atfedilebilir.]

124. Endamın Erik; Ama İçine Zehir mi Kattılar (44b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

128. Ben Yürek Suyu İle Değirmen Yürütecek Değilim (45a-45b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

129. Ben De Belindeki Peştamala Paha Biçtim (45b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

130. Bu Kadar Tavuğa Bir Horoz Gerek (46a)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

131. Onu İşleyen Burada Yok; Şunun Başına Yestehle (46a-46b)

[Müstehcen tarafı da bulunan bu fıkra mantık olarak Hoca'ya ait olamaz.]

132. Devenin Pahasını da Verirseniz, Hiç Söylemem (46b-50a)

[Mantık ve ahlak açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

135. Parayı Başında Verip Bizi Bu Kadar Zahmete Komasaydınız (51b-52b)

[Mantık açısından fıkra Hoca'ya ait olamaz.]

*

Yazmada Hoca'ya atfedilen 109 fıkra din, ahlak ve mantık açısından değerlendirildiğinde görülür ki; Hoca'ya atfedilebilecek fıkraların sayısı ise 39'dur. Kalan 70'inde ise:

- Hoca bî-namazdır (3), (49).

- Hoca haram-helal ayırt etmez (6), (46).

- Hoca pisboğazdır (6), (60).

- Hoca sözünde durmaz (7).

- Hoca hırsızdır (8), (29), (39), (41).
- Hoca hak etmeden para kazanmak ister (9).
- Hoca boşboğazdır (10).
- Hoca iş/ticaret bilmez (12).
- Hoca'nın aklından zoru vardır (13), (24), (26), (36), (43), (52).
- Hoca tamahkârdır (18).
- Hoca düzenbazdır (18), (67), (86).
- Hoca düşük ahlaklıdır (34).
- Hoca korkaktır (38).
- Hoca duygusuzdur (54), (82).
- Hoca kindardır (55).
- Hoca evine ilgisizdir (58).
- Hoca düşüncesizdir (59).
- Hoca yalancıdır (60), (65), (67).

4. Yazmada Dikkat Çeken Bazı Fıkralar

Yazmada dikkat çeken ilk fıkra, yazmanın da ilk fıkrası olan Hoca'nın meşhur "Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin" fıkrasıdır. Muhtemelen üç farklı zaman diliminde gerçekleşmiş üç ayrı latifenin zaman içerisinde birleşmesinden doğan bu fıkra -ki bu fıkra Boratav'da üç farklı fıkradır (Boratav, 1996: Nu. 11, 12, 13)- Hoca, karşısındaki cemaate üç kez: "Ey müminler, ben size ne söyleyeceğim, bilir misiniz?" sorusunu yöneltir. Bu soruya cemaat topluca ilkin: "Bilmiyoruz"; ikincisinde: "Biliriz"; üçüncüsünde de anlaşız: "Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor" cevabını verirler. Fıkranın yazmadaki varyantında ise Hoca'nın aynı sorusuna cemaat ilkinde ve ikincisinde "Yok, bilmeyüz." cevabını verirler.

Bizce yazmanın en ilginç latifesi -ki buna latife veya fıkra demeden ziyade bir hikâyecik (anekdot) demek gerekir- yazmada 21. sırada nakledilen Nasreddin Hoca'nın hocalığına dair olan şu latifedir:

"Rivâyet ederler ki; merhûm Hoca Nasreddîn harf-endâzlıkta (etkili söz söylemede) kemâl-i mertebe (çok üst derecede) mahâreti vardı ki, cümle

gelüb kendünden ders okurlardı. Lakin âdet-i müstemirreleri (sürekli âdetleri) bu idi ki, her kim ki gelüb ders okumak murâd etdükdü Kûdûrî⁽³⁾ kitabından okudurmuş. Tâlebeleri: "Hoca bize Kudûrî kitabın okutma" dediyü her kangı fenden isterlerse okudurmuş." (8a)

Yazmanın 20. fıkrası da oldukça bilindikdir:

Gene bir gün Hoca'nın mahallesinde ziyâfet edüb Hoca'yı ziyâfete da'vet ederler. Varır ziyâfet sâhibi eyüce pakca libâsları olanları sadre çeküb ikrâm eder. Hoca'nın esbâbları alçak olmağla iltifât etmeyüb aşıya oturur. Tamâm ta'âm yenüb evine gelüb ertesi gün Hoca giyünüb kuşanub ziyâfete öyle vardı. Bu kerre ziyâfet sâhibi Hoca'yı karşılayub ikrâm edüb sadre geçürdi. Ta'âmdur gelüb döşendi. Hoca'ya ziyâfet sâhibi: "Buyruñ sultânüm." dedi. Hemân Hoca kürküñ eteğın tutub buyuruñ, diyüb sofrâya doğrı çekdi. Yanında olanlar: "Ey Hoca, niçün böyle edersin?" dediler. Hoca aytdı: "Dünkü gün eski esbâblar ile geldim gördüm; cedid esbâbları olanlara ri'âyet olundu. Benüm yüzüme bile bakmadı. Çünkü i'tibâr esbâbadur. İmdi esbâbum yesin ta'âmı!" demiş (7a-b).

Yazmanın 63 numaralı fıkrası Hoca'nın zekâsına dairdir:

Bir gün Hoca'yı bir fenâ rahşa bindürdiler, ava götürdiler. Gezerken ziyâde yağmur yağdı. Herkes Hoca'yı birağub gitdiler. Hoca (18b) dahi gördi, olmaz. Hemân rahşdan inüb cümle esbâbların çıkarıb bir taş üzerine koyub üzerine oturdu. Yağmur geçince gene esbâbların giyüb şehre geldi. Beğ: "Hoca'ya eyü renk verdik." derken çıkageldi. Beğ aytdı: "Ey Hoca! Bu yağmurda başına ne hâl geldi?" dedi. Hoca aytdı: "Ömriñiz çok olsun, devletiñüzde ıslanmadım bile." dedi. Beğ aytdı: "Ya... Sebep ne oldu?" Hoca aytdı: "Bu rahş ziyâde yahşi. Hemân yağ-

(3) Kûdûrî (Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî; ö.: 428/1037). Müçtehit ve Hanefî âlimi. Eserlerinden el-Muhtasar, fıkıh alanında yüzyıllarca medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur (Kallek, 2002: 321-322).

mur oldu; beni alub seğirdüb bir köye düşürdi.” dedi. Birkaç gündün soñra beğ gene şikâra gitdi. Hoca'nın bindüğü rahşa bindi. İttifâk gene yağmur yağdı. Herkes kaçdı. Beğ rahşını döğegördi yürümez. Ol yağmur cümle üzerinden geçdi. Tiz eve gelüb Hoca'yı da'vet eyledi ki biraz itâb ede. Hoca gelüb beğe aytdı: “Niçün gazaba gelürsin? Sen de benim gibi esbâbların çıkarıb üzerine oturmak gerek idiñ.” demiş (19a-b).

Yazmanın 80. sırasında şu fıkra yer alır:

“Hikâyet: Bir gün Hoca odun kesmeğe gitdi. Bir karpuz elinden düşüb dereye doğrı yuvarlanub gitdi. Meğer bu taş altında bir tavşan yaturmuş. Karpuzı görünce kalkub kaçmağa başladı. Hoca tavşanı görüb: “Hay meded! Karpuz katır kavlini bilici imiş.” diyüb odunu kesüb eve geldi. Vâkı'a hâli hatunına söyledi. Hatunı aytdı: “Ey vâh, ey Hoca! Tutub getürmek gerek idiñ. Kaçan bağa gitdükdü üzerine bezdiñ. Hoca eline bir değnek alub: “Nideyüm? Aşağı yaşına girmedin; kavlüniñ belin kırarsın.” demiş.”

Bu fıkra, Pertev Naili Boratav'ın *Nasreddin Hoca* kitabındaki “Sen Anun Belini mi Üzsen Gerekdür” başlığı verilebilecek 89. (Boratav, 1996: 113) ile “Eğer Ard Ayağı Uzun Olmaya idi Tutardım” başlığı verilebilecek 312. (Boratav, 1996: 175) fıkralarının karışımı gibidir.

Yazmanın ilgi çekici fıkralarından biri de 101. sırada olanıdır. Zira bitiminde fıkranın ana fikri zikredilmiştir:

“Bir gün Hoca bir sahrâda gezerken bir câhile rast geldi. Hoca'ya aytdı: “Sen fakkî⁽⁴⁾ misin?” dedi. Hoca: “Belî, fakkîyim.” dedi. “Öyle ise gel seni bizüm obaya götürüyüm; bize fakkî ol.” dedi. Yolda giderken birine dahı rast geldiler. Ol da Hoca'ya yapışdı ki, gel bize fakkî ol. Bu ikisi Hoca'dan ötürü cenge başladılar. Soñra

(4) fakkî: (Ar. “fakîh”ten galat) Anadolu'da okumuş adamlara yani köy imamı ve mekteb-i sıbyan muallimi gibi adamlara derler (Ş. Sâmî, 1317: 1001).

gelen bir zerdeste⁽⁵⁾ çıkarıb eytdi: “Şimdi ben bu fakkîniñ başına bir zerdeste ururum ne saña kalur ne baña!” dedi. Evvelki aytdı: (30b) “Ko, seni öldürsün, ben de anı öldürürüm.” demiş. İmdi, ilm, fazl, ma'rifet kadrin bilmeyüb câhil ile kendin berâber tutan kimseler için darb-ı meseldür. (31a)”

Yazmada dikkat çeken bir husus da sayıları az da olsa, bazı fıkralarda müstehcen unsurların bulunmasıdır. Yazmada müstehcen unsurlar barındıran 6 fıkradan 2'si Hoca'ya aittir (Son tarafı eksik olan 102. sıradaki Hoca fıkrası bu sayıya dâhil edilmiştir).

Ç. SONUÇ

Yazma: “Râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı rüzgâr öyle nakl-i rivâyet ve bu yüzden hikâyet eder ki işte zamân-ı evâ'ilde Hoca Nasreddin rahmetullahi aleyh hazretlerinin zurafâ ile olan mâbeynlerinde latîfeleridir. Naklolunur sekiz bâb üzere rivâyet etmişlerdür. Râvî öyle rivâyet eder ki:” şeklindeki klişe

(5) zerdeste: Asa, baston (<http://w.vajehyab.com/deh-khoda/>), مهتس در ز, Erişim: 25.04.2015, 00.55).

ibarelerle başlamaktadır. Bu ibareler bu yazmanın bir istinsah olduğunu düşündürse de; yazmadaki bazı hususlar da bu yazmanın bir derleme olabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Şöyle ki:

Her şeyden önce dili kaleme alındığı döneme göre oldukça sade olan yazmanın, üslubu duru ve yalın ise de; açıklığı sıkıntılıdır. Bu sebepten ötürü kimi fıkraların -bilinmelerine rağmen- anlaşılmasında güçlük yaşanmaktadır. Bu durumun da kalem sahibinin ilmi seviyesinin düşüklüğü ile yerel söyleyişleri aynen aktarmasından kaynaklandığı kuvvetle muhtemeldir.

Günümüz Türkçesiyle “Nasreddin Hoca'nın Nakledilmiş Hikâyeleri” başlığını taşıyan eserin, başka kahramanlara ait sayısı azımsanamayacak kadar çok fıkra ihtiva etmesi de bu kanaatimizi destekler mahiyettedir.

Diğer yandan 132. fıkranın sonunda: “İşte Hoca Nasreddin Efendi'ni kısas-ı kaviyyesi bunda tamâm oldu. **Benüm cânım Hoca Nasreddin Efendi velî olduğına iştibâh yodur. Bu şeylerden haberi agâhı (49b) yodur. Velâkin anlatmak için böyle latifecikler yazmışlardır.**”⁽⁶⁾ Her kim okuyub tamâmında merhûmîni rûhî şerîfi için üç İhlâs ile bir Fâtîha şerîf okuyub sevâbın rûhuna armağan gönderirse Hüdâ-yı Mûte'âl ol kimesneniñ akîbetin hayreyleye. Âmin. (50a)” cümleleriyle eserini sonlandıran kalem sahibi, ardından -1'i Hoca'ya ait- 4 fıkra daha eklemiştir.

Yazmanın, Nasreddin Hoca Fıkraları bölümünden başka 50 sayfalık -âdetâ- bir cönk kısmı mevcuttur. Pek çok güftenin yanında Ferhat ile Şirin “beyit”lerini de muhtevi bu bölümde birçok da tılsım formülü verilmiştir. Ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek bu bölüm de yazmanın bir derleme kaydı olabileceği kanaatini güçlendirmektedir.

(6) Müstensihin/derlemecinin bu ifadeleri, onun da pek çok fıkrasının Nasreddin Hoca'ya yakıştırıldığı kanaatinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA:

- ANONİM (ts.), *Hikâyât-ı Hoca Nasreddin-i Nakl-şüde*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Yazma Nu. BY7297/1.
- AKÇAKALE, Zahide (2013), “Konya Bölge Yazmalar, Burdur, Isparta ve Niğde İhtisas Kütüphanelerindeki Arap Dili Ve Edebiyatına Dâir El Yazması Nadir Eserlerin Tanzimi ve Tanıtımı”, *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- ATALAY, Besim (1939), *Divânü Lûgati't-Türk*, C. I, Ankara.
- _____ (1940), *Divânü Lûgati't-Türk*, C. II, Ankara.
- BİLGİN, Orhan (2013), “Yazma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XLIII, s. 369-373.
- BORATAV Pertev Naili (1996), *Nasreddin Hoca*, Ankara: Edebiyatçılar Derneği Yayınları (2. bs.).
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, IV, İstanbul: Ötüken Yay.
- ERSOY, Osman (2001), “Kâğıt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXIV, s. 163-166.
- KALLEK, Cengiz (2002), “Kudûri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXVI, s. 321-322.
- KOMİSYON (1965), *Derleme Sözlüğü II*, Ankara: TDK Yay.
- KONYALI, İbrahim Hakkı (1945), *Nasreddin Hocanın Şehri Akşehir/Tarihi-Turistik Kılavuz*, İstanbul: Nümune Matbaası.
- KÖPRÜLÜZÂDE MEHMED FUAD (1918), *Nasreddin Hoca*, İstanbul: Kanaat Matbaası.
- ODABAŞ, Hüseyin (2011), “Osmanlı Yazma Eserleri ve Türkiye'de Yazma Eser Kütüphaneciliği”, *Bilgi*, S. 56 (Kış), s. 143-164.
- SAKAOĞLU, Saim-Ali Berat ALPTEKİN (2014), *Nasreddin Hoca*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay. (2. bs.)
- SÜMBÜLLÜ, Yusuf Ziya (2008), “Taşbaskısı Bir 'Letâif-i Nasreddin Hoca' Kitabı Üzerine”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2008/1, s. 1-22.
- ŞAHİN, Bekir (2008), “Nasreddin Hoca ile İlgili Bir El Yazması”, *Merhaba/Akademik Sayfalar*, c. VIII, S. 16 (7 Mayıs), s. 270-272.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (2005), *Kâmûs-ı Türkî*, (Tıpkı Basım), İstanbul: Çağrı Yayınları (14. bs.)
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1976), “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri”, *Türkiyat Mecmuası*, c. XVIII, s. 331-368.